

EĞİTİM HUKUKU

Prof. Dr. Yasemin KARAMAN KEPENEKÇİ

Doç. Dr. Pelin TAŞKIN

Bu kitabın yayın hakkı SİYASAL KİTABEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve yayıncısının yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

EĞİTİM HUKUKU

Prof. Dr. Yasemin KARAMAN KEPENEKÇİ

Doç. Dr. Pelin TAŞKIN

Kapak Tasarımı ve Sayfa Düzeni: Gamze Uçak

ISBN: 978-605-9221-46-7

©Siyasal Kitabevi Tüm Hakları Saklıdır.

1. Baskı: Şubat 2017, Ankara

2. Baskı: Ekim 2019, Ankara

3. Baskı: Mart 2021, Ankara

Siyasal Kitabevi-Ünal Sevindik

Yayıncı Sertifika No: 14016

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay-Ankara

Tel: 0 (312) 419 97 81 pbx

Faks: 0 (312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

<http://www.siyasalkitap.com>

Baskı

Tarcan Matbaacılık Yayın. San.

Sertifika No: 47663

İvedik köy mah. İvedik cad. No: 417/ A

Yenimahalle/ANKARA

Tel: (0312) 384 34 35

Dağıtım:

Siyasal Kitabevi

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay-Ankara

Tel: 0 (312) 419 97 81 pbx

Faks: 0 (312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

<http://www.siyasalkitap.com>

Tüm öğrencilerimize

ÖNSÖZ

Eğitim ve hukuk birbiriyle yakından ilişkili iki kavram ve kurumdur. Eğitimin olmadığı bir yerde hukuktan; hukukun olmadığı bir yerde de eğitimden söz edilemez. Bu karşılıklı ilişki, eğitimi olmaları sayesinde toplumu oluşturan bireylerin hukuka uygun davranması ve toplumdaki hukuk kurallarının eğitim kurumlarının işleyişini etkilemesi şeklinde ortaya çıkar. Öte yandan eğitim bir toplumun kalkınmasında rol oynayan en önemli öğelerden biridir. Dolayısıyla eğitime yön veren hukuk kurallarının toplumun şekillenmesinde hayati bir önem taşıdığı söylenebilir. Hukuk sistemi içinde oldukça yeni bir hukuk dalı olarak ortaya çıkan eğitim hukuku, eğitim örgütlerinin işleyişini düzenlemeye amaçlayan hukuk kurallarının eleştirilmesi, değerlendirilmesi, yorumlanması ve tartışılması gibi yollarla bu alandaki kuralların daha iyiye ulaşmasına ve gelişmesine yardımcı olur.

Yurt dışında özellikle de Anglo-Sakson hukuk çevresinde yer alan ABD ve İngiltere gibi ülkelerde eğitim hukuku ve bu hukuk dalının bir uzantısı olan okul hukuku konusunda çok sayıda eserin üretildiği ve bu eserlerde alanın kavramsal ve yasal çerçevesi kadar, alanla ilgili dava örneklerine ve hukuksal sorun niteliği taşıyan örnek olaylara değinildiği dikkati çekmektedir. Aynı çabanın Türkiye için söz konusu olduğu maalesef söylenemez; diğer bir deyişle ülkemizde eğitim hukuku alanında sınırlı sayıda ve dar kapsamlı çalışmaların olduğu ve dolayısıyla çok daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulduğu ifade edilebilir. Dolayısıyla hem eğitimcilerin hem de hukukçuların eğitim hukuku konusunda bireysel ya da ortak çalışmalar yapmalarında yarar vardır. Bu açıdan bakıldığında bu kitabın alandaki belirtilen boşluğu doldurmayı amaçlayan naçizane bir adım olduğu söylenebilir.

Hukukun her alanında olduğu gibi eğitim hukuku alanında da eserler üretilirken karşılaşılan en büyük sıkıntı, üzerinde çalışılan alana yön veren mevzuatın değişmesidir. Nitekim bu kitabın yazılmaya başlanmasından itibaren milli eğitim mevzuatı kapsamında yer alan bazı kanun ve kanun hükmünde kararnamelemler ile çok sayıda yönetmelikte çok sık değişiklikler yapılmış ve bu yüzden kitabın bazı bölümleri sil baştan yazılmak zorunda kalmıştır. Bu tür mevzuat değişikliklerinin devam etmesi beklendiği için kitabın belli aralıklarla güncellenmesi gerekebilir. Ancak baskıya girdiği an itibarıyla eğitim mevzuatındaki son durum ve bu son duruma ilişkin değerlendirmeler

kitaba yansıtılmaya çalışılmıştır. Yine de gözden kaçan hususlar konusunda okuyucunun affına sığınılmaktadır.

Kitap başlıca üç bölümden oluşmaktadır. Bunlar “eğitim hukuku alanındaki temel kavramlar”, “eğitim hakkının yasal dayanakları” ve “eğitim paydaşlarının hakları ve sorumlulukları”dır. İlk bölümde giriş niteliğinde eğitim, hukuk ve eğitim hukuku kavramları kendi içinde alt başlıklara ayrılarak ele alınmıştır. İkinci bölümde, önce eğitim hakkı ile ilişkili hak, özgürlük, ödev, insan hakları ve temel haklar ve özgürlükler gibi temel kavramlar genel hatlarıyla ele alınmış; daha sonra eğitim hakkı kavramı ile eğitim hakkının ulusal ve uluslararası yasal dayanakları etraflıca incelenmeye çalışılmıştır. Son bölümde ise başta öğrenci olmak üzere, öğretmen, yönetici, müfettiş ve velilerin hak ve sorumlulukları ilgili mevzuat çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Kitabın yazarları olarak öncelikle akademik hayatımız boyunca ortaya koyduğumuz tüm çalışmalarımızın bu kitabın mayasını oluşturduğunu söyleyebiliriz. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Yönetimi ve Planlaması Bölümü Eğitim Hukuku Ana Bilim Dalı’nda öğretim üyesi olarak uzun yıllar görev yapmış hocalarımız Prof. Dr. Emine Akyüz ile rahmetli Prof. Dr. Esin Konanç hem eğitim hukuku alanındaki belirttiğimiz birikimin oluşmasına katkı sunmuşlar hem bu kitabın yazılmasına ışık tutan pek çok bilimsel çalışmalar üretmişler hem de akademik hayatımıza rehberlik etmişlerdir. Kendilerine bu kitap vesilesiyle en içten teşekkürlerimizi sunuyoruz. Ayrıca eğitim mevzuatının uygulamaya yansımaları konusunda sık sık görüşlerine başvurduğumuz ve adlarını burada sayamadığımız okul müdürlerine, müfettişlere ve uzmanlara da çok teşekkür ediyoruz. Kitabın yazılmasını yakından takip eden ve bu zorlu süreçte büyük bir sabır göstererek bizi destekleyen ailelerimize de çok teşekkür ediyoruz. Bu kitabın bitmesine herhalde en çok onlar sevineceklerdir.

Yazılmasına alandaki akademisyenlerin yoğun talepleri üzerine yıllar önce niyet edildiği halde ancak sonlandırılabilen; eğitimcilere, hukukçulara ve sayıca çok az da olsa eğitim hukukçularına hitap etmek üzere kaleme alınan bu kitabın okuyan herkese faydalı olmasını umuyoruz. Başlangıç niteliği taşıyan kitabın ülkemizde eğitim hukuku alanında gelecekte yapılacak çalışmalara ışık tutmasını diliyoruz. Okuyuculardan gelen değerli eleştiri ve öneriler için şimdiden teşekkür ediyoruz.

Ankara, Şubat 2017

Prof. Dr. Yasemin KARAMAN KEPENEKÇİ

Doç. Dr. Pelin TAŞKIN

YAZARLAR HAKKINDA

Prof. Dr. Yasemin Karaman Kepenekci

1990 yılında Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Yönetimi ve Planlaması bölümünden mezun olmuştur. Yüksek lisans derecesini 1993 yılında Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Ana Bilim Dalı'nda "İlkokul Öğretmenlerinin Gözlemlerine Göre Çocukların Aileleri Tarafından İstismarı ve İhlali" konulu tezini vererek tamamlamıştır. Yüksek lisans eğitimi boyunca bir yandan da Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi lisans programındaki bazı dersleri gönüllü olarak takip etmiştir. Doktora derecesini 1999 yılında Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Yönetimi ve Planlaması Ana Bilim Dalı, Eğitim Hukuku Programı'ndan mezun olarak almıştır. Doktora tez konusu "Türkiye'de Genel Ortaöğretim Kurumlarında İnsan Hakları Eğitimi" dir. Doktora tezinin bir kısmını 1997 yılında Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) "Yurtiçi-Yurtdışı Bütünleştirilmiş Doktora Bursu" kazanarak ziyaretçi bursiyer (visiting scholar) olarak gittiği Columbia University Center for the Study of Human Rights'da (New York, ABD) yaptığı çalışmaların sonucunda yazmıştır. 2006 yılında "Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi" alanında doçent unvanını kazanmıştır.

Prof. Dr. Karaman Kepenekci 1992 yılında Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Yönetimi ve Planlaması Bölümü, Eğitim Hukuku Ana Bilim Dalı'nda araştırma görevlisi olarak çalışmaya başlamıştır. Aynı bölümde 2002-2006 yılları arasında yardımcı doçent, 2006-2011 yılları arasında da doçent olarak görev yapmıştır. 2011 yılından itibaren Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Yönetimi Ana Bilim Dalı'nda profesör olarak çalışmaktadır.

Yurt içi ve yurt dışında çeşitli bilimsel etkinliklerde görev alan Prof. Dr. Karaman Kepenekci'nin eğitim hukuku, insan hakları ve vatandaşlık eğitimi, çocuk hakları ve eğitim yönetimi alanlarında ulusal ve uluslararası düzeyde kitap, kitap bölümü, makale, bildiri ve proje niteliğinde çok sayıda çalışması bulunmaktadır.

Doç. Dr. Pelin Taşkın

2004 yılında Ankara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. Yüksek lisans derecesini 2008 yılında Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karşılaştırmalı Hukuk Ana Bilim Dalı'nda "Karşılaştırmalı Hukukta Sözleşmelerin Kanuna, Ahlaka ve Adaba Aykırılığı Sorunu" konulu tezini vererek tamamlamıştır. Doktora derecesini 2014 yılında Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Yönetimi ve Teftişi Ana Bilim Dalı'nda "Ortaöğretim Okulları Öğrencilerine Yönelik Disiplin Düzenleme ve Uygulamalarının Çocukların Temel Hak ve Özgürlükleri Bağlamında Değerlendirilmesi" tezini vererek almıştır. Ayrıca 2012-2013 Eğitim-Öğretim Yılı'nın güz döneminde, Erasmus Öğrenci Değişim Programı'yla Eberhard Karls Universität'inde (Tübingen, Almanya) öğrenim görmüştür.

Doç. Dr. Taşkın 2007 yılında Ankara Üniversitesi, Eğitim Yönetimi ve Politikası Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başlamıştır. 2016 yılından itibaren Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Yönetimi Ana Bilim Dalı'nda yardımcı doçent doktor olarak görev yapmaktadır.

Yurt içi ve yurt dışında çeşitli bilimsel etkinliklerde görev alan Doç. Dr. Taşkın'ın eğitim hukuku, çocuk hakları ve eğitim yönetimi alanlarında ulusal ve uluslararası düzeyde çalışmaları bulunmaktadır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	5
YAZARLAR HAKKINDA	7
KISALTMALAR	13

BİRİNCİ BÖLÜM EĞİTİM HUKUKU ALANINDAKİ TEMEL KAVRAMLAR

I. EĞİTİM KAVRAMI	17
A. Eğitimin Toplumsal İşlevleri	19
B. Eğitimin Siyasal İşlevleri	21
C. Eğitimin Ekonomik İşlevleri	22
D. Eğitimin Bireyi Geliştirme İşlevleri	22
II. HUKUK KAVRAMI	23
A. Toplumsal Düzen Kuralları	23
1. Görgü Kuralları.....	23
2. Gelenek Kuralları	24
3. Ahlak Kuralları.....	24
4. Din Kuralları	25
5. Hukuk Kuralları	25
B. Hukukun Kaynakları	26
1. Yazılı Hukuk.....	26
a. Anayasa	27
b. Kanunlar (Yasalar)	27
c. Uluslararası Andlaşmalar	30
d. Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri	32
e. Tüzükler	34
f. Yönetmelikler	34
g. Diğer Yazılı Hukuk Kuralları.....	35
2. Gelenek Hukuku (Örf ve Adet Hukuku).....	35
3. İctihat Hukuku (Yargısal İctihat).....	35
4. Bilimsel İctihat (Öğreti - Doktrin).....	36
C. Hukukun Dalları.....	36
1. İdeal Hukuk- Pozitif Hukuk.....	37
2. Ulusal Hukuk (İç Hukuk) – Uluslararası Hukuk (Dış Hukuk).....	37
3. Maddi Hukuk - Biçimsel Hukuk	38
4. Kamu Hukuku - Özel Hukuk	38
a. Kamu Hukuku	40
b. Özel Hukuk	42

c. Karma Nitelikli Hukuk	43
D. Yargı Sisteminin Örgütlenişi	43
E. Hukuk Sistemleri	45
III. EĞİTİM HUKUKU KAVRAMI	47
A. Eğitim ve Hukuk ilişkisi	47
B. Eğitim Hukukunun Tanımı ve Kapsamı	48
C. Eğitim Hukukunun Hukuk Sistemi İçindeki Yeri	49
D. Eğitim Hukukunun Örgütlenişi	51
E. Eğitim Hukukunun Teorik Çerçevesi	53
1. Eğitim Hukuku Alanındaki Belli Başlı Eserler	53
2. Çocuk Hakları Alanındaki Belli Başlı Eserler	57
3. İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi Alanındaki Belli Başlı Eserler	58
F. Eğitim Hukuku Eğitiminin Gerekliliği	60
1. Eğitimcilerin Hukuk Eğitimi	61
2. Öğrencilerin Hukuk Eğitimi	63

İKİNCİ BÖLÜM

EĞİTİM HAKKININ YASAL DAYANAKLARI

I. EĞİTİM HAKKI İLE İLİŞKİLİ TEMEL KAVRAMLAR	69
A. Hak Kavramı	69
B. Özgürlük Kavramı	70
C. Ödev Kavramı	72
D. İnsan Hakları Kavramı	73
E. Temel Haklar ve Özgürlükler Kavramı	73
F. Eğitim Hakkı Kavramı	74
II. EĞİTİM HAKKININ ULUSAL YASAL DAYANAKLARI	78
A. 1982 Anayasası'nda ve İlgili Kanunlarda Eğitim Hakkı	78
1. 1982 Anayasası'nda Eğitim Hakkı	78
2. Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nda Eğitim Hakkı	80
3. 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nda Eğitim Hakkı	80
4. 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda Eğitim Hakkı	81
5. 1982 Anayasası'nda ve İlgili Kanunlarda Millî Eğitimin Temel İlkeleri	84
B. Çeşitli Eğitim Alanlarının Yasal Dayanakları	86
1. Özel Öğretimin Yasal Dayanakları	86
2. Mesleki ve Teknik Eğitimin Yasal Dayanakları	90
3. Yükseköğretimin Yasal Dayanakları	93
4. Eğitim Ekonomisi ve Planlamasının Yasal Dayanakları	96
5. Özel Eğitimin Yasal Dayanakları	97
6. Rehberlik Hizmetlerinin Yasal Dayanakları	100
7. Yaygın Eğitimin Yasal Dayanakları	102
III. EĞİTİM HAKKININ ULUSLARARASI YASAL DAYANAKLARI	103
A. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde Eğitim Hakkı	104
B. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nde Eğitim Hakkı	106

C. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde Eğitim Hakkı	107
D. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nde Eğitim Hakkı.....	111
E. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde Eğitim Hakkı	112
F. Avrupa Sosyal Şartı'nda (Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesi) Eğitim Hakkı.....	114

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EĞİTİM PAYDAŞLARININ HAKLARI VE SORUMLULUKLARI

I. ÖĞRENCİLERİN HAKLARI VE SORUMLULUKLARI	117
A. Öğrencilerin Hakları	117
1. Eğitim Kurumlarına Kayıt Olma Hakkı	118
2. Sağlığın Korunması Hakkı	121
3. Eğitim ve Öğretim Etkinliklerinden Yararlanma Hakkı	122
4. Katılım Hakkı	124
5. Özel Yaşamın Gizliliği Hakkı.....	127
6. İstismar ve İhmalden Korunma Hakkı	131
a. Çocuk İstismarının ve İhmalinin Hukuksal Çerçevesi	134
b. Çocuk İstismarının ve İhmalinin Belirlenmesinde ve Önlenmesinde Eğitimcilerin Rolü	137
7. Okul Zorbalığından ve Suç İşlemekten Korunma Hakkı	142
a. Öğrencilerin Okul Zorbalığından Korunması Hakkı	142
b. Öğrencilerin Suç İşlemekten Korunması Hakkı.....	145
8. Diğer Hakları	151
B. Öğrencilerin Sorumlulukları	151
1. Okula Devam Etme Sorumluluğu	151
2. Derslerde Başarılı Olma ve Sınıf Geçme Sorumluluğu	155
3. Disiplin Kurallarına Uyma Sorumluluğu	159
4. Diğer Sorumlulukları	164
II. ÖĞRETMENLERİN HAKLARI VE SORUMLULUKLARI	165
A. Öğretmenlerin Hakları	165
1. 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nda Öğretmenlerin Hakları.....	167
a. Mesleki Haklar	167
b. Mali Haklar	174
c. Korunma Hakları	179
d. Sosyal Haklar	180
2. Milli Eğitim Bakanlığı Mevzuatında Öğretmenlerin Hakları	185
a. Eğitim Alma Hakkı.....	185
b. Kariyer Hakkı	186
c. Hizmet İçinde Yetiştirilme Hakkı	187
d. Yurt İçi ve Yurt Dışında Yetiştirilme Hakkı	187
e. Konut Hakkı	188
3. İlgili Diğer Mili Eğitim Mevzuatında Öğretmenlerin Hakları	188
B. Öğretmenlerin Sorumlulukları	192
1. 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nda Öğretmenlerin Sorumlulukları	193

2. Milli Eğitim Bakanlığı Mevzuatında Öğretmenlerin Sorumlulukları.....	198
a. Nöbet Görevlerini Yerine Getirme Sorumluluğu	201
b. Mesleki Çalışmalar Yapma Sorumluluğu	203
c. Toplantılara Katılma ve Kurul Görevlerini Yerine Getirme Sorumluluğu .	204
d. Kılık ve Kıyafet ile ilgili Kurallara Uyma Sorumluluğu	212
e. Sınav Görevlerini Yerine Getirme Sorumluluğu.....	212
f. Ek Görev Alma Sorumluluğu.....	213
III. EĞİTİM YÖNETİCİLERİNİN HAKLARI VE SORUMLULUKLARI.....	214
A. Eğitim Yöneticilerinin Hakları.....	217
B. Eğitim Yöneticilerinin Sorumlulukları.....	219
IV. EĞİTİM MÜFETTİŞLERİNİN HAKLARI VE SORUMLULUKLARI	225
A. Eğitim Müfettişlerinin Hakları	230
B. Eğitim Müfettişlerinin Sorumlulukları.....	230
V. VELİLERİN HAKLARI VE SORUMLULUKLARI.....	232
A. Velilerin Hakları.....	234
B. Velilerin Sorumlulukları.....	237
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	241
YARARLANILAN İNTERNET SİTELERİ.....	255

KISALTMALAR

m:	madde
vd:	ve diğlerleri
AİHS:	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AK:	Avrupa Konseyi
AY:	Anayasa
AYM:	Anayasa Mahkemesi
BM:	Birleşmiş Milletler
ÇHS:	Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
ÇKK:	Çocuk Koruma Kanunu
DMK:	Devlet Memurları Kanunu
ESK:	Emekli Sandığı Kanunu
KHK:	Kanun Hükümünde Kararname
KT:	Karar Tarihi
ILO:	Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization)
İEK:	İlköğretim ve Eğitim Kanunu
İHEB:	İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
KGSTSK:	Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanunu
MEB:	Milli Eğitim Bakanlığı
MEK:	Mesleki Eğitim Kanunu
METK:	Milli Eğitim Temel Kanunu
MKGYK:	Memurlar ve Diğler Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun
OÖİKY:	Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliğı
OKY:	Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğı
ÖÖKK:	Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Kanunu
ÖKBYY:	Öğretmenlik Kariyer Basamaklarında Yükselme Yönetmeliğı
RG:	Resmi Gazete
SEY:	Milli Eğitim Bakanlığı Sosyal Etkinlikler Yönetmeliğı
SHK:	Sosyal Hizmetler Kanunu
TD:	Tebliğler Dergisi
TCK:	Türk Ceza Kanunu
TMK:	Türk Medeni Kanunu
TTK:	Tevhid-i Tedrisat Kanunu
YÖK:	Yükseköğretim Kurulu